

Posudek oponenta na diplomovou práci Markéty Šebestové *Pojetí identity československých Židů v Židovské ročence (1954–1968)*

Autorka se ve své práci zaměřuje na zmapování obrazu Židů a jeho proměn v poválečném Československu prostřednictvím textů Židovské ročenky, a to od počátků jejího vydávání v polovině padesátých let, kdy kulminují dozvuky politických procesů, které mají velmi často explicitně antisemitskou povahu, přes postupné uvolňování atmosféry po Stalinově smrti a kritice tzv. „kultu osobnosti“, kulturní oživení konce padesátých a počátku šedesátých let, které někdy zahrnuje, byť často jen implicitně, i židovská témata (Kafka), až po zlomové okamžiky pražského jara a následné vojenské intervence států Varšavské smlouvy, která vedla k „normalizaci“, tedy umrtvení politického života a kulturní a duchovní devastaci československé společnosti. V pozadí tohoto „hlavního dějství“ je možné také zahlédnout i proměny oficiálních i neoficiálních postojů k mladému Státu Izrael, od počáteční politicky motivované zjištěné podpory, přes ideologickou kritiku až nenávist v padesátých letech, neutrální či dokonce opatrně pozitivní pohled v letech šedesátých, až do zlomu po Šestidenní válce v r. 1967, s následným posilováním negativních postojů v době normalizace. Kromě tohoto širšího politického kontextu, který se ze zřejmých důvodů oficiální kontroly (cenzura) reflektuje jen velmi opatrně a často nepřímou, resp. se posiluje ideologicky „správné“ zdůrazňování „boje za mír“ a budování lepší, tedy socialistické společnosti, se periodikum zaměřuje také na specificky židovskou problematiku, tedy rituálně náboženskou či theologickou. (Samozřejmě i politický rámec, ve kterém vydávání Ročenky probíhá, se židovské problematiky bytostně dotýká, protože podle marxisticko-leninskéhoustru je židovská otázka navýsost společensko-politická a její řešení spočívá v odstranění třídních rozdílů...) S tím souvisí i neustále se vnučující otázka po židovské identitě, což je vůdčí téma celé práce.

Politicko-historický kontext situace židovské komunity v poválečném Československu autorka stručně popisuje v první části své práce. Poukazuje na problematičtější postavení Židů, kterým je oficiálně upřena výsada 1. republiky, tedy optování pro židovskou národnost, a v rámci národní homogenizace společnosti jsou donuceni se hlásit (i ideologicky) k československé příslušnosti, přičemž stále na nich ulpívá podezření z „kosmopolitismu“ a nespolehlivosti, jak se ukazuje i v procesech se Slánským a dalších. Na druhé straně je tu atheistický tlak na omezování náboženské praxe, včetně vyučování náboženství, který zakouší židovská komunita spolu s křesťanskými církvemi a jiným náboženskými společnostmi. Nicméně silné zastoupení orthodoxních, tradicionalistických Židů z Podkarpatské Rusi zajistilo udržování náboženské kontinuity i navzdory všem restrikcím a tlaku, včetně demograficky zapříčiněného kritického nedostatku rabinů, jež nebylo možné přirozeně doplňovat z vlastních vzdělávacích zdrojů.

Druhá, nejrozsáhlejší část práce se soustřeďuje na analýzu obsahu samotné Ročenky, tedy publikovaných textů, i s ohledem na jejich autory a jejich politické, náboženské a umělecké zakotvení, a člení je podle převažujícího tématu a žánru. První kapitola se zabývá problematikou náboženství, druhá stručně politikou, třetí, nejrozsáhlejší, pak historií a kulturou. Zde je třeba poukázat na reflexi vztahů Židů k českému jazyku a kultuře, ale také doznívajících vazeb na kulturu jazyka německého. Poslední, čtvrtá kapitola se zaměřuje na šoa, a to zejména v umělecké reflexi. Obě poslední kapitoly tak nabízejí ještě žánrové členění na prózu, poezii a populárně naučné články, resp. memoárové texty.

V závěru autorka stručně shrnuje jednotlivé momenty chápání židovské identity, jak vyvstávají během času v textech Židovské ročenky, i s ohledem na oficiální postavení Rady židovských náboženských obcí, která byla vydavatelem Ročenky. Ve všech aspektech (náboženství, kulturní a jazyková příslušnost, případně zkušenost šoa) se ukazuje značná

nejednotnost v pojmání vlastní identity, způsobená nejen různorodými historickými vlivy, ale i aktuální politickou situací a ideologickými tlaky.

Neodpustím si jen malou poznámku: V Závěru, na str. 83, se objevují formulace, které stavějí do (částečného) protikladu orthodoxii a vědu: „I ortodoxní slovenský rabín Eliáš Katz někdy tvořil v zásadě podobné články, v nichž k židovské tradici přistupoval vědecky, s důrazem na objektivní realitu. Pokud Eliáš Katz neměl jiné důvody (např. soukromý zájem o vědu) k tomuto přístupu, který je částečně v rozporu s ortodoxií...“ Podle mého názoru je v rabínské tradici dosti silný důraz právě na vědeckost, tedy racionalitu diskursu, jak v současné době prokazují třeba práce Jonathana Sackse a jiných. Tím bychom se však dostali do velmi subtilní debaty o tom, co vlastně rozumíme termínem „věda“, případně co znamená „objektivní realita“; to je mimo rámec této práce.

Markéta Šebestová odvedla velký kus práce, a to nejen badatelské v úzkém slova smyslu (studium archivních pramenů a sekundární literatury), ale i tím, že nabídla ucelenou a zdařilou reflexi veškerého materiálu, který zpracovávala: žánrové a stylistické roztrídění textů a jejich zařazení do soudobého politického a myšlenkového kontextu. Seznam studovaných článků je impozantní, stejně tak přesvědčivá je i rešerše sekundární literatury. Práce je i prvním takovýmto zpracováním Židovské ročenky.

Práce vyniká nejen obsahově, ale i po jazykové stránce a stylisticky. Gramaticky téměř bezchybná práce, vytříbeného stylu i pěkného redakčního zpracování. Jednoznačně doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit **v ý b o r n ě**.

V Praze dne 3.6.2020

PhDr. Milan Lyčka, Ph.D.
Ústav filosofie a religionistiky FF UK